

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Навчально-науковий інститут мистецтв

**Кафедра методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного
мистецтва та дизайну**

**СИЛАБУС
ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА**

**«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНО-
ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА»**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма Середня освіта «Образотворче мистецтво»

Спеціальність 014 «Середня освіта»

Спеціалізація: 014.12 «Образотворче мистецтво»

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри

Протокол № 1

від «4» вересня 2023 р.

Івано-Франківськ – 2023 р.

1. Загальна інформація	
Назва освітнього компонента	Методика викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва
Викладач (-і)	Гнатюк Михайло Васильович
Контактний телефон Викладача	0979060073
Е-mail викладача	mychailo.hnatyuk@pnu.edu.ua
Формат освітнього компонента	офлайн/онлайн
Обсяг освітнього компонента	9 кредитів ЄКТС, 270 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Середа, 15.00-16.00
2. Анотація до освітнього компонента	
<p>В процесі вивчення дисципліни студенти оволодівають теоретичними знаннями й практичними навичками з методики викладання образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та дизайну, фаховими компетентностями мистецької галузі, якими має володіти вчитель середньої загальноосвітньої школи згідно концепції Нової української школи. Методи художньо-графічного, мистецтвознавчого аналізу та моделювання освітньої діяльності сприяють формуванню світоглядних орієнтацій і компетентностей, вихованню потреб самореалізації, духовного розвитку і вдосконалення. Особливістю даного курсу є поєднання традиційного навчання образотворчого мистецтва і сучасних художньо-педагогічних технологій, форм і методів, міжпредметних зв'язків у процесі інтеграції дисциплін та засвоєння культурних цінностей, набуття естетичного досвіду учнів.</p>	
3. Мета та цілі освітнього компонента	
<p>Метою курсу є підготовка майбутніх вчителів образотворчого мистецтва до здійснення художньо-естетичного розвитку учнів у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах засобами образотворчого мистецтва та художньо-творчої діяльності.</p> <p>Основними цілями вивчення дисципліни є:</p> <ul style="list-style-type: none"> усвідомлення студентами сутності образотворчого мистецтва та його ролі в духовному становленні особистості; вивчення, аналіз та узагальнення методики викладання образотворчого мистецтва в історичній ретроспективі, ознайомлення з досвідом роботи кращих шкіл світу, формами і методами організації навчання, виховання та розвитку школярів; формування і розвиток педагогічних вмінь та навичок, необхідних для ефективної організації і проведення уроків образотворчого мистецтва, а також різноманітних видів позакласних навчально-виховних заходів мистецтвознавчого плану у процесі самостійної педагогічної діяльності; оволодіння методикою навчання учнів ЗНЗ основам образотворчої грамоти, специфікою розробки та виготовлення візуального ряду з послідовністю виконання учнями ПР в різних художніх техніках та матеріалах на основі знань з дидактики, вікової психології та власного досвіду роботи над живописними, графічними, скульптурними творами й виробами декоративно-прикладного мистецтва; опанування основних педагогічних та мистецтвознавчих понять і відповідної термінології; набуття досвіду здійснення добору творів образотворчого мистецтва для ознайомлення та проведення бесід; усвідомлення соціальної ролі педагога у формуванні духовної культури школяра; виховання у студентів креативності, самостійності, формування здатності до художньо-творчої самореалізації і духовно-естетичного самовдосконалення у процесі самостійної педагогічної діяльності. <p>Відповідно до вимог освітньої програми студенти повинні знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> найважливіші етапи історії становлення та розвитку, основні дидактичні положення методики навчання образотворчому мистецтву у ЗНЗ; мету і завдання навчання образотворчому мистецтву в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах, 	

відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти;

загально-педагогічні принципи, підходи, структуру і зміст навчальних програм для учнів загальноосвітніх навчальних закладів у галузі «Мистецтво»;

класифікацію видів мистецтва та специфіку образотворчого мистецтва, характерні особливості художньо-образної мови та її різновидів, розуміння зв'язків з іншими видами мистецтва, природним і культурним середовищем життєдіяльності людини;

основи образотворчої грамоти та методичного малюнка;

основні педагогічні та мистецтвознавчі поняття та відповідну художню термінологію, специфіку вирішення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва;

форми організації навчання, методи та прийоми роботи, засоби керівництва навчально-пізнавальною діяльністю школярів на уроках образотворчого мистецтва;

типи та структуру уроків, види діяльності учнів, виражальні можливості художніх технік та матеріалів;

особливості календарно-тематичного планування, види, зміст та методику проведення навчально-виховної роботи з образотворчого мистецтва та творчої діяльності у позаурочний час.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен вміти:

керувати художньо-творчим розвитком школярів, виховувати в них ціннісно-світоглядні орієнтації у сфері мистецтва;

здійснювати розвиток комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування учнями художніх цінностей і способів художньої діяльності;

формувати в учнів потребу в художньо-творчому самовираженні та естетичному самовдосконаленні;

моделювати та проводити уроки різних типів і позаурочні навчально-виховні заходи, використовуючи систему міжпредметних зв'язків;

здійснювати відбір творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва для сприймання їх дітьми шкільного віку, вчити школярів інтерпретувати, оцінювати, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи власні думки, судження, оцінки;

аналізувати та оцінювати учнівські художні твори з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів, стимулювати в них оригінальне, нестереотипне художньо-образне мислення;

розробляти календарно-тематичні плани, конспекти уроків різних типів з урахуванням особливостей видів діяльності, самостійно виготовляти навчально-методичні посібники, візуальний ряд до уроків;

добувати, осмислювати, опрацьовувати та свідомо використовувати науково-методичну літературу та інші інформаційні джерела у процесі самостійної педагогічної діяльності;

здійснювати аналіз типового навчального підручника і посібника з фаху й оцінювати його зміст з погляду на врахування дидактичних, естетичних та виховних вимог;

спрямовувати навчально-педагогічну роботу на виховання в учнів поваги до національних традицій українського народу, любові до надбань рідної культури, потреби до участі у соціокультурній діяльності, тим самим закласти фундамент для розвитку універсальних якостей творчої особистості, готової до активної участі у громадському та культурному житті суспільства.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі образотворчої та освітньої діяльності, які вимагають достатнього інтелектуального потенціалу, а також поглибленого рівня знань та вмінь інноваційного характеру.

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською - державною мовою; здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ - у навчанні і на практиці; здатність використовувати засоби художньої виразності у сучасному полікультурному просторі.

ЗК 3. Здатність до впевненого та, водночас, критичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для пошуку, обробки, аналізу, верифікації інформації з різноманітних джерел.

ЗК 4. Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію в загальноосвітньому процесі, працювати в команді з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного мультикультурного суспільства, діяти соціально відповідально, толерантно та коректно.

ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї, вміння диференціювати традиційні та інноваційні способи вирішення завдань та знаходити межі їхнього застосування у навчально-виховному процесі.

Фахові компетентності

ФК 2. Володіння образотворчою грамотою на рівні, необхідному для сприймання, оцінки та створення художнього образу.

ФК 3. Здатність до практичної та оцінної художньої діяльності.

ФК 4. Здатність володіти операційною системою Windows, як засобом управління інформацією, а також видами комп'ютерної графіки, растровими графічними та векторними редакторами.

ФК 5. Здатність використання комп'ютерних технологій у процесі виконання творчих завдань.

ФК 9. Здатність до застосування в освітньому процесі сучасних художньо-педагогічних технологій.

ФК 13. Здатність застосовувати сучасні методики і освітні технології для забезпечення якості оволодіння основами образотворчості в закладах загальної середньої та позашкільної освіти з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах з поглибленим вивченням образотворчого мистецтва.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Вміння вирішувати нестандартні проблем та завдань в галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що потребують інтегрованих знань застосування певних теорій і методів відповідної науки.

ПРН 4. Знання шляхів розширення і збагачення художньоестетичного досвіду, опанування художніми вміннями та навичками з метою повноцінної практичної художньої діяльності, підвищення професійної майстерності

ПРН 10. Уміння застосувати у професійній діяльності фундаментальні знання з комп'ютерних технологій

ПРН 11. Уміння використовувати педагогічні технології у навчально-виховному процесі; розробляти уроки та навчальні заняття відповідно до обраної технології навчання.

ПРН 12. Уміння здійснювати усний, письмовий та тестовий контроль на заняттях, планування та корекцію результатів навчання, творчого розвитку; вести облік результатів контролю знань, умінь та навичок.

5. Організація навчання

Обсяг освітнього компонента

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	70 (38+32)
Практична робота	42 (20+22)
Самостійна робота	270

Ознаки освітнього компонента

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/ вибірковий
6, 7	014 «Середня освіта»	3, 4	нормативний

Тематика освітнього компонента

Тема	кількість год.		
	лекції	практичні заняття	сам. роб.
Модуль 1. Загальні питання методики викладання образотворчого мистецтва			
ЗМ № 1: Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва в історичному аспекті			
Тема 1. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво та методика викладання як предмет вивчення. Мета і завдання навчальної дисципліни. Особливості видів і жанрів ОДПМ та їх вивчення на уроках мистецтва	4		6
Тема 2. Методи навчання малюнку в країнах Стародавнього світу (Єгипет, Греція, Рим, Візантія) та художнє ремесло стародавніх слов'ян і в епоху Київської Русі	4		4
Тема 3. Методи навчання малюнку в Середні віки, епоху	4		4

Відродження та Просвітництва і становлення академічної системи навчання			
Тема 4. Визначні філософи, художники і педагоги про роль і значення мистецтва у розвитку і вихованні дітей. Мистецька освіта і методи навчання у II пол. XX ст. та в умовах незалежної України	4		4
Тема 5. Аналіз навчальних програм і підручників та особливості підготовки вчителів мистецьких дисциплін. Сучасні наукові підходи до моделювання та організації процесу навчання	4		4
ЗМ №2: Теорія і методика навчання образотворчого і декоративного мистецтва у ЗНЗ			
Тема 6. Безперервність навчання. Врахування вікових особливостей дітей у навчальному процесі предметів художньо-естетичного циклу	2		2
Тема 7. Функції і принципи загальної мистецької освіти, методи і форми навчання	4		4
Тема 8. Зміст методів навчання образотворчого мистецтва за характером керівництва розумовою діяльністю учнів	2		2
Тема 9. Урок образотворчого мистецтва: типи, структура, характеристика основних етапів, принципи інтеграції	2		4
Тема 10. Основи образотворчої грамоти: зміст і методика навчання учнів 5-7 кл. рисунку і композиції (малювання з натури, пам'яті та з уяви натюрморту, пейзажу, портрету)		2	4
Тема 11. Зміст, організація уроків, методика навчання учнів 5-7 кл. живопису і кольорознавства (малювання квітів, дерев – пейзажу, на теми та ілюстрування літературних творів)		2	4
Тема 12. Аплікація, витинанка, художнє конструювання: зміст, організація уроків, методика навчання учнів 5-7 кл.		2	4
Тема 13. Ліплення: зміст, організація уроків, методика навчання учнів 5-7 кл.		2	4
Тема 14. Навчально-виховна робота у позаурочний час: форми організації, види, зміст та методи роботи з ОМ. Використання художніх технік в процесі проведення гурткових занять		4	4
Тема 15. Роль народного мистецтва у формуванні особистості учнів. Мета, характер та етапи декоративної роботи у школі	4		4
Тема 16. Методичні рекомендації до вивчення народного орнаменту. Навчально-методичний комплект та матеріали до уроків образотворчого мистецтва	4		4
Тема 17. Планування навчально-виховної роботи з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та методика декоративного малювання і витинанки с. Петриківка та проектування і виготовлення дерев'яної іграшки		6	12
Тема 18. Приклади уроків з образотворчого мистецтва		2	5
Модуль 2. Методика викладання мистецтва в контексті компетентнісного підходу			
ЗМ 3. Феномен технологій у загально-мистецькій освіті та поліхудожньому вихованні школярів			
Тема 19. Теоретичні основи розробки художньо-педагогічних технологій в єдності навчання і виховання. Мета і завдання загальної мистецької освіти. Основні наукові підходи і характеристика компетентнісного підходу	4		8
Тема 20. Сутність технологій у педагогіці, специфіка художньо-педагогічних технологій і проектного моделювання уроку	4		8
Тема 21. Типи, жанри та структура уроків мистецтва та їх основні компоненти. Художньо-педагогічна драматургія.		2	4

Тема 22. Види художньої діяльності школярів на уроках і в позаурочний час і технологія оцінювання результатів загальної мистецької освіти в контексті компетентнісного підходу		4	8
Тема 23. Психолого-педагогічні і композиційні особливості образотворчої діяльності дітей молодшого віку і вікові особливості опанування школярами образотворчою грамотою	4		5
Тема 24. Принципи композиції і презентацій до уроків мистецтва, технологія художнього оформлення кабінетів і шкіл		4	8
ЗМ 4. Художньо-педагогічні технології на уроках та в позаурочній виховній діяльності			
Тема 25. Суть особистісно-орієнтованого компетентнісного підходу до викладання образотворчого мистецтва і сучасних інноваційних художньо-педагогічних технологій	4		4
Тема 26. Основи концепції інтегрованого курсу «Мистецтво» і загальні підходи до вивчення мистецтва в контексті дидактики	4		4
Тема 27. Формування ключових компетентностей на уроках мистецтва та інтегративні технології – фундамент викладання мистецтва (приклади уроків 5-9 кл.)	2	2	4
Тема 28. Проблемно-евристичні та інтерактивні художньо-педагогічні технології (приклади уроків 5-9 кл.)		4	4
Тема 29. Інтерактивні методи, які використовують на різних етапах уроку ОМ та методи організації групової і колективної діяльності учнів. Метод проектів (5-9 кл.)		4	4
Тема 30. Ігрові та сугестивні та естетико-терапевтичні художньо-педагогічні технології (прикл уроків)	4	2	6
Тема 31. Музейні педагогіка, технологія і методика проведення бесід та екскурсій, методи аналізу картин та інших творів мистецтва	2	4	12
Разом	70	42	158

6. Система оцінювання освітнього компонента

Загальна система оцінювання освітнього компонента	Вид контролю – екзамен у 6 і 7 семестрах Максимальна кількість балів – 100. Практичні заняття – 10 балів, Екзамен – 50 балів, Самостійна робота / індивідуальне/творче завдання – 40 балів.
Вимоги до письмових робіт	Контрольна робота – 25 балів, Тестові завдання – 20 балів, Самостійна робота – 25 балів.
Практичні заняття	Максимальна оцінка – 10 балів
Умови допуску до екзаменів	Відвідування занять та виконання завдань
Підсумковий контроль	Форма контролю – екзамен; Форма задачі – комбінована (усна, письмова).

7. Політика освітнього компонента

1. Викладання курсу та взаємодія із здобувачем вищої освіти ґрунтуються на ряді положень та принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників: Кодекс честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; Положення про запобігання академічному плагіату в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Ознайомитися з цими положеннями та документами можна за посиланням

<https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>

2. Пропуски практичних занять відпрацьовуються. Здобувач вищої освіти зобов'язаний

відпрацювати пропущене заняття відповідно до «Порядку організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора №799 від 26.11.2019 р.; із внесеними змінами наказом № 309 від 19 травня 2023 р.).

3. Порядок та організація контролю знань здобувачів вищої освіти визначаються «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» введеного в дію наказом ректора № 447 від 24 липня 2015 р.; із внесеними змінами наказом ректора № 417 від 03 липня 2023 р.) https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/08/polozgenia-pro-osp_7-redaktsia.pdf та «Порядку організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора №799 від 26.11.2019 р.; із внесеними змінами наказом № 309 від 19 травня 2023 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/05/otzinnuvannja-uspishnosti.pdf>.

4. Неформальна освіта зараховується згідно «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

8. Рекомендована література

Основна:

1. Бех І. Виховання особистості: Підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Бондар С., Момот Л., Липова Л., Головка М. Перспективні педагогічні технології: Навч. посібник за ред. С. Бондар. Рівне: Тетіс, 2003. 200 с.
3. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Основи образотворчої грамоти: навч.-метод. посіб. Ч. І. Івано-Франківськ: Ярина, 2016. 196 с.
4. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей: навч.-метод. посіб. Ч. II. Івано-Франківськ: Ярина, 2017. 246 с.
5. Гнатюк М. В. Українська народна іграшка як засіб художньо-естетичного, трудового і національного виховання // Гірська школа Українських Карпат : наук. фах. вид-ня з пед. наук. Івано-Франківськ, 2017. № 17. С. 81-90.
6. Гнатюк М. Формування компетентності майбутніх учителів початкових класів з образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва і дизайну // Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор: монографія / За наук. ред. д. п. н. Оліяр М. П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ: Супрун В. П. 2018. С. 247-260.
7. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : Підручник. 2-ге видання, доповнене. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.
8. Естетизація навчально-виховного процесу в основній школі засобами мистецтва : Методичний посібник / Комаровська О., Масол Л., Миропольська Н. та ін.; за ред. Н. Миропольської, О. Комаровської. Кировоград: «Імекс-ЛТД», 2013. 160 с. 46.
9. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: Навч. посібн. для студентів вищ. навчальних закладів. Київ: Видав. дім «Слово», 2007. 296 с.
10. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис: Навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2006. 228 с.
11. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти: Навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Вища школа, 2002. 190 с.
12. Кириченко М. А. Історія розвитку методів навчання образотворчого мистецтва в Україні (1917–1991pp.) // Мат. Міжн. наук.-метод. конференції: 1-2 квітня 2004 р. / Уклад. Л. П. Макаренко, М. С. Севастюк, О. П. Симоненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. С.115-117.
13. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / Колективна монографія / За заг. ред. О. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
14. Котлярова О. О. Використання рейтингового оцінювання студентів за умов кредитно-модульної системи навчання [Електронний ресурс]. 9 с.
URL:<file:///C:/Users/User/Desktop/11kooks.pdf>

15. Котова А. В., Туренко. Р. Л. Принципи організації самостійної роботи студентів та вимоги до її проведення // Science Rise. Педагогічна освіта. 2015. № 10(5). С. 75-77: [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2015_10%285%29__17
16. Масол Л. Загальна мистецька освіта : теорія і практика: Монографія. Київ: Промінь, 2006. 432 с.
17. Масол Л. М., Гайдамакам О. В., Белкіна Е. В., Калініченко О. В., Руденко І. В. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. Харків: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
18. Масол Л., Гайдамака О., Белкіна Е. Методика навчання мистецтва в основній школі. Харків: ВЕСТА – Ранок, 2006. 256 с.
19. Масол Л. Методика навчання мистецтва в основній школі. Київ: Шкільний світ, 2012. 128 с.
20. Масол Л., Базелюк О., Комаровська О. та ін. Мистецька освіта в Україні: Розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті: Аналітична доповідь. Київ: Аура букс, 2012. 240 с.
21. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання. Метод. посібник. Харків, 2015. 178 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309575.pdf>
22. Мельник В. М. Мистецтво витинанки та аплікації: Навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 256 с.
23. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. О. Пехоти. К. : А.С.К., 2002. 256 с.
24. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
25. Полякова Г. А. та ін. Образотворче мистецтво, 1-7 класи. Теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва: Навч.-метод. посібн. для вчителів. Харків: Скорпіон, 2001. 160 с.
26. Рашкевич Ю.М. ЄКТС та нові стандарти вищої освіти [Електронний ресурс]. 2015. URL: <http://nature.pnpu.edu.ua/pdf/ЕКТ.pdf>
27. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи в системі інтегративної мистецької освіти: Метод. посібник для вчителя / Л. Масол, Н. Миропольська, В. Рагозіна та ін.; за наук. ред. Л. Масол. Київ: Пед. думка, 2010. 232 с.

Додаткова

1. Антонович Є. А., Проців В. І., Свид С. П. Художні техніки у школі : Навч.-метод. посібник для студ. худ.-граф. факультетів вищ. навч. закл. Київ: ІЗМН, 1997. 312 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь 1997. 375 с.
3. Мистецтвознавство: Короткий тлумачний словник. Київ: Либідь, 1999. 208 с.
4. Отич О. Педагогіка мистецтва: сутність та місце в системі наук про освіту // Мистецтво та освіта. Наук.-методичний журнал. 2008. №2. С.13-16.
5. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 216 с.
6. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: Навч. посібник. Київ: «Екс Об», 2000. 208 с.
7. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середина ХІХ – середина ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції. Львів: Українські технології, 2005. 528 с., 742 іл.
8. Шмагало Р. Т. Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850 – 1950-і рр.). Львів: Українські технології, 2002. 144 с., 176 іл.

Викладач: Гнатюк Михайло Васильович,
доцент кафедри методики викладання
образотворчого і декоративно-прикладного
мистецтва та дизайну